

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

Het is belangrijk dat de lerarenopleiding zelf een visie op kinderrechten in onderwijs en in de opleiding formuleert. **We willen de opleidingen aanmoedigen zoveel mogelijk zelf op zoek te gaan naar creatieve invullingen voor de betekenis van rechten.**

Daarom geven we geen pasklare antwoorden (mochten die er al zijn), maar willen we vooral vragen stellen die de opleidingen aan het denken zetten, en hopelijk inspirerend zijn.

INHOUDSTAFEL

1. Introductie	P1
2. Thema's van de lerarenopleiding en hun relatie tot kinderrechten	P2
3. De betekenis van kinderrechten voor de rol van de lerarenopleiding	P5
4. Tot slot	P6
5. Voetnoten	P6

Reflecteer meer via

www.starttokinderrechten.be

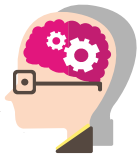
voor LERARENOPLEIDERS
en hun **STUDENTEN**

1. INTRODUCTIE

Het is belangrijk dat de lerarenopleiding zelf een visie op kinderrechten in onderwijs en in de opleiding formuleert. **We willen in de opleiding aanmoedigen om zoveel mogelijk zelf op zoek te gaan naar creatieve invullingen voor de betekenis van rechten.** Daarom geven we geen pasklare antwoorden (mochten die er al zijn), maar willen we vooral vragen stellen die de toekomstige leerkrachten aan het denken zetten, en hopelijk inspireren. Kinderrechten komen eigenlijk al vaak – minstens indirect – aan bod in de lerarenopleiding. Denk bijvoorbeeld aan thema's als armoede, pesten, gelijke onderwijskansen, omgaan met diversiteit ... die binnen de opleiding ongetwijfeld een studieonderwerp zijn. Verder kunnen we de vraag stellen welke implicaties de integratie van kinderrechten in de opleiding heeft voor de rol van de lerarenopleiders. Aansluitend bij het congruentievraagstuk dat in de lerarenopleiding een belangrijke plaats inneemt, willen we ons afvragen hoe de lerarenopleiding haar voorbeeldfunctie kan waarmaken.

Volgens Cattrijse (2006)¹ doen mensenrechten en kinderrechten een continue oproep tot interpretatie van contexten en de betekenis van rechten hierin. Dit hangt samen met de emancipatorische aard van mensen- en kinderrechten(educatie). **De voortdurende reflectie over de definiëring van kinderrechten en mensenrechten behoort tot de essentie van een lerarenopleiding die kinderrechten in zijn curriculum integreert.**

De kernvraag blijft wat het onderwijs kan betekenen bij het realiseren van kinderrechten. **Hoe kunnen kinderrechten vorm krijgen in de praktijk van het onderwijs?** Hoe kunnen kinderrechten in het onderwijs een hefboom zijn tot menselijke waardigheid en sociale rechtvaardigheid? Welke rol kan onderwijs spelen bij het ter discussie stellen van sociale machtsverhoudingen in de samenleving? Hieruit volgt de vraag welke de rol van de lerarenopleiding in dit verhaal kan zijn en hoe ver de ambitie kan reiken.

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

2. THEMA'S VAN DE LERARENOPLEIDING EN HUN RELATIE TOT KINDERRECHTEN

Kinderrechten komen eigenlijk al vaak – zij het eerder indirect of impliciet – aan bod in de lerarenopleiding. Denk bijvoorbeeld aan thema's als armoede, pesten, gelijke onderwijskansen, omgaan met diversiteit ... die binnen de opleiding ongetwijfeld een onderwerp van studie zijn.

Hieronder gaan we op zoek naar inhoudelijke aanknopingspunten om kinderrechten, onderwijs en kinderrechteneducatie te verbinden met thema's uit de lerarenopleiding. We denken dat het interessant is om te starten met globale vragen en later een thema te kiezen om zich op te focussen. In een latere fase kan er dan naar de eigenlijke opleidingsonderdelen gekeken worden en kan het gekozen thema verder geconcretiseerd worden.

Voor de ordening van de volgende thema's baseren we ons op de leerlijnen van de lerarenopleiding van de HOGENT, in de overtuiging dat dezelfde thema's ook in andere opleidingen op een herkenbare manier aan bod komen, zij het misschien met andere termen en andere accenten.

KRACHTIG LEREN

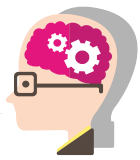
Aanknopingspunten voor een didactiek die past binnen een kinderrechtenperspectief vind je bij elk van de componenten van een **didactisch model**. Het meest voor de hand liggend is het bekijken van kinderrechten als **leerinhoud**, maar ook vaardigheden en attitudes die gericht zijn op respect en democratisch samenleven kunnen bijvoorbeeld worden gekozen als inhoud. Inspiratie vinden we bij de invulling die Quennerstedt (2015)² geeft aan het begrip. Welke inhouden vinden we belangrijk, hoe vullen we dit in? Hoe kan dit worden opgebouwd? Welke vaardigheden hebben kinderen nodig? Hoe breng je attitudes aan?

Daarnaast kunnen participatieve **werkvormen** worden onderzocht. Wanneer is een werkvorm participatief? Wat moeten de kinderen kunnen om te participeren in een dergelijke context?

Breed observeren heeft een ruime definitie die verder gaat dan 'kijken naar kinderen' of 'meedoen' (participerende observatie). Het omvat immers ook luisteren naar kinderen en met hen in gesprek gaan over het leerdoel, de evaluatie ...

Differentiatie is erop gericht onderwijs te bieden op maat van elk kind. Aanknopingspunten met kinderrechten zijn te vinden in een didactiek die vertrekt vanuit een goed zicht op waar elk kind aan toe is, met respect voor het eigen tempo van het kind. Het betreft de creatie van ruimte en tijd om met elkaar in gesprek te gaan over moeilijkheden en struikelblokken. Hierbij kan ook de vraag worden onderzocht hoe een gedifferentieerde evaluatie kan volgen op differentiatie in doelen en op een gedifferentieerde aanpak in de klas, zodat ook de evaluatie op maat is van elk kind. Wat is de meet of maatstaf? Moet die voor elk kind dezelfde zijn?

Het benaderen van het kind als actor sluit ook aan bij theorieën van sociaal constructivisme die vandaag in het onderwijs sterk aanwezig zijn. Leren wordt in deze benadering gezien als het **samen construeren van kennis**, als het geven van betekenis. Hoe kunnen kinderen betekenis geven aan kinderrechten en de sociale contexten waarin ze gerealiseerd worden?

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

Verder kan ook het **werken vanuit de ervaringen** van kinderen worden bestudeerd. Hoe doe je dat nu eigenlijk, die ervaringen van de kinderen zelf als uitgangspunt nemen voor je onderwijs? Hoe werk je met levensechte contexten? Wat moet je daarvoor kunnen? Hoe breng je dit in de praktijk in een context van hoge druk vanuit de leerplannen? Wanneer wordt het geven van verantwoordelijkheid aan kinderen over het eigen leren te veel responsabiliserend of zelfs sanctionerend als het leerproces niet loopt zoals verwacht?

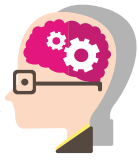
Hoe kan je de **diversiteit** in je groep herkennen en erkennen en deze op een positieve manier inzetten in je klas? Hoe maak je gebruik van de heterogeniteit van de groep en hoe besteed je voldoende aandacht aan kinderen met specifieke noden?

ZORG

Het verhaal van **inclusie** wordt expliciet verbonden met kinderrechten en mensenrechten.

- Mensen- en kinderrechten roepen op om alle kinderen en mensen als volwaardige burgers te zien, ongeacht de aard of de graad van beperkingen en **labels**. De leerling wordt benaderd als kind en als mens. Hierbij wordt dus verder gekeken dan de beperking, maar wordt er ook gekeken naar de relatie tussen het kind en zijn/haar functioneren en context. Hoe kunnen de drempels die het kind ervaart, weggewerkt worden? Wat heeft een leraar nodig om te functioneren in een inclusieve school? Hoe kan je kinderen en jongeren met specifieke zorgbehoeften tot hun recht laten komen?
- Wanneer we het hebben over zorg en inclusie, komt vanzelfsprekend het **efficiënt en effectief functioneren in een team en in de onderwijsgemeenschap** in beeld. Waar de samenwerkingsfuncties van leerkrachten centraal staan, kunnen concepten van participatie en non-discriminatie hierin een invulling krijgen.
- Daarnaast kunnen we ook de notie '**relaties**' van Quennerstedt in dit verband verder onderzoeken. Hoe ontwikkel en behoud je respectvolle relaties met alle deelnemers aan de schoolcontext? Hoe kan de fysieke en geestelijke gezondheid van kinderen worden bevorderd binnen een onderwijscontext? Op welke manier bevorderen we het welbevinden van leerlingen? Hoe gaan we om met pesten, met geweld? Wat doet discriminatie met een kind, met een ouder, met een collega?
- Wat zijn de **gevolgen van het problematiseren van leerproblemen en labels van kinderen**? Wanneer wordt een moeilijkheid een stoornis? Waarop botsen de kinderen die worden gepercipieerd als kind met een stoornis? Wat verandert er als we de 'norm' of een 'normaal ontwikkelingsverloop' in vraag stellen? Wat betekent dit voor het onderwijs?
- Wat betekenen **autonomie en emancipatie** van kinderen en hoe bevorder je die in een onderwijscontext? Kan het onderwijs ook de emancipatie van andere actoren bevorderen?
- Wat betekent het **recht op privacy** binnen een onderwijscontext? Hoe ga je om met privégegevens van leerlingen en hun gezin?

Deze deontologische vraagstukken kunnen ook verruimd worden naar reflectie over de eigen waarden en vooronderstellingen.

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

COMMUNICEREN

In lerarenopleidingen wordt gewerkt aan de taalvaardigheid van studenten met het oog op (zelf-) expressie, communicatie en interactie met kinderen en met volwassenen in en rond de school. Vanuit een kinderrechtenperspectief komt de leerling als **volwaardige gesprekspartner** in beeld, maar daarnaast gaat het uiteraard ook om andere actoren die bij onderwijs betrokken zijn. Hoe ga je in gesprek met kinderen, met hun ouders, met zorgverstrekkers of derden? Hoe positioneer je jezelf vanuit een kind- of mensbeeld in deze dialoog?

De vaardigheden om zich te kunnen uitdrukken, hebben een impact op de mate waarin een kind zijn/haar participatierechten kan invullen. Hoe maak je de **expressiemogelijkheden** zo ruim en divers mogelijk, om geen kinderen uit te sluiten? Hoe kunnen creatieve werkvormen hierbij worden ingezet (hoe kunnen we dit bijvoorbeeld verbinden met muzisch werken)? Hoe ga je om met anderstaligheid? Hoe vermijd je dat **taal** een drempel is voor participatie? Hoe creëer je veilige contexten waarin iedereen participeert? Hoe geef je tegelijkertijd ruimte aan het **oneens-zijn** en leer je hier op een constructieve manier mee omgaan?

PROFESSIONALISEREN

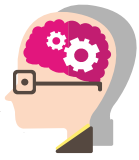
Net als andere professionele bacheloropleidingen, besteden ook lerarenopleidingen veel aandacht aan professionele ontwikkeling en levenslang leren. Dit thema kan worden verbonden met pijlers als reflectie, onderzoeken en innoveren. Aanknopingspunten voor reflectie vinden we bijvoorbeeld in de thema's die door Jerome³ worden aangebracht: **'classroom behaviour', 'inclusion' en 'teacher identity'**.

Hoe ziet de student zijn klasmanagement, hoe ziet hij zijn opvoedende rol ...? In welke mate lukt het om echt gelijke onderwijskansen te creëren? Welke **verborgen uitsluitingsmechanismen** kan je proberen bloot te leggen in onderwijspraktijken? Hoe participatief is je praktijk echt? Hoe reflecteer je over participatie? Welke vragen kan je hierbij stellen? Hoe kan je vooroordelen van studenten en leerlingen zichtbaar maken?

Participatieve processen kunnen ook zelf discriminerend werken bijvoorbeeld doordat ze bepaalde vaardigheden vereisen om te kunnen meedoen. Hoe kan je dat zien en hoe gaan we daar mee om? **Hoe krijg je van leerlingen feedback over je handelen en wat kan je daarmee aanvangen om je praktijk bij te sturen?** Hoe kunnen kinderen bij onderzoek worden betrokken en hoe kan hun beleving en perspectief in beeld worden gebracht?

MAATSCHAPPELIJK, INTERNATIONAAL EN (INTER)CULTUREEL PARTICIPEREN

Maatschappelijke problemen en uitdagingen die raken aan mensenrechten en kinderrechten komen ook de school binnen. Denk maar aan racisme, uitsluiting, armoede, verkeersveiligheid, gezondheid... **Wat is de sociale realiteit waarin kinderrechten gerealiseerd moeten worden?** Welke rol kan de school spelen in relatie tot zijn omgeving en de ruimere samenleving? Kunnen kinderrechten in het onderwijs een hefboom zijn om machtsverhoudingen in de samenleving ter discussie te stellen? Hoe kan een machtsonevenwicht op maatschappelijke breuklijnen beïnvloed worden in de richting van meer sociale rechtvaardigheid en menselijke waardigheid? Hoe verhoudt de school als leeromgeving zich tot andere instanties in de samenleving die een actieve rol te spelen hebben in het realiseren van kinderrechten?

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

3. DE BETEKENIS VAN KINDERRECHTEN VOOR DE ROL VAN DE LERARENOPLEIDING

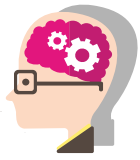
De integratie van kinderrechten in het curriculum van de opleiding daagt uit tot reflectie over de eigen praktijk van de lerarenopleiding. Een streven naar congruentie behoort tot de grondslag van het lerarenopleiderschap. Congruent opleiden betekent dat het handelen van de lerarenopleider in overeenstemming is met de boodschap en gaat volgens Mets en van den Hauwe (2015)⁴ verder dan **'teach as you preach'**: lerarenopleiders moeten al hun rollen congruent invullen. We nodigen opleidingen graag uit om te reflecteren over hun eigen rol in relatie tot kinderrechten.

Een eerste niveau waarover kan worden gereflecteerd is dat van de **opleidingsvisie**. Vanuit welk mensbeeld vertrekt die visie? Welk kindbeeld wordt gehanteerd? Wat is de visie op onderwijs in de samenleving en wat is de rol van de opleiding in de samenleving? Hoe creëer en behoud je een draagvlak voor kinderrechten binnen de lerarenopleiding, zowel bij het lectorenteam en de studenten, als bij het werkveld? Hoe motiveer je lectoren en studenten om rond kinderrechten te werken? Hoe creëer je ruimte en tijd binnen de opleiding om kinderrechten een plaats te geven? Kortom, hoe maak je van kinderrechten het algemene kader voor de opleiding?

Meest elementair lijkt ons de reflectie over participatie en non-discriminatie, omdat die tot de essentie van de kinderrechten behoren. Elke vorm van discriminatie ondergraaft immers het hele verhaal van kinderrechten. Echter, discriminatie vindt ook onbewust en onbedoeld plaats. Hoe maak je dit zichtbaar, hoe ga je hierover in gesprek? Ook participatie is essentieel in het kinderrechtenverhaal. Hoe maak je van je opleiding een participatief gegeven, hoe geef je studenten en alle andere betrokkenen bij de opleiding de mogelijkheid om actief betrokken te zijn, om een inbreng te doen en hoe kan je hierbij verder kijken dan de formele structuren?

Hoe ziet een opleiding eruit die kinderrechten hoog in het vaandel draagt? Welke gevolgen hebben deze principes voor de organisatie, de positie van de studenten en de opleiders, de relatie met het werkveld, de manier van omgaan met zorgvragen van studenten ...? Welke ondersteuning heeft de student nodig om zelfsturend te leren? Wanneer slaat bijvoorbeeld het geven van verantwoordelijkheid en autonomie aan de student om in bestraffende responsabilisering? Kies je ervoor om kinderrechten ook als moreel kompas te hanteren in je opleiding, wat heeft dit dan voor gevolgen?

Een andere uitdaging is om ruimte en tijd te creëren, zodat studenten op hun beurt ruimte en tijd leren creëren voor kinderen. Op deze manier kunnen kinderen zelf zaken inbrengen in hun onderwijs. Zo leren studenten hen als actor en als partner te zien bij het leren. Hoe doe je dat zonder het gevoel te hebben dat je mijlener afwijkt van de eindtermen? Hoe leer je studenten loslaten en van het leerproces een open en dynamisch gegeven te maken met creatieve en onvoorspelbare uitkomsten? Hoe versterk je aspirant-leerkrachten zodat ze mee vorm kunnen geven aan praktijken die kinderrechten respecteren? Welke ondersteuning kunnen leerkrachten na het afstuderen nog nodig hebben en wat kan een opleiding dan nog betekenen?

4.4. Reflectievragen voor docenten en studenten rond kinderrechten in de opleiding.

4. TOT SLOT

Om de opleidingen te inspireren en uit te nodigen tot reflectie zijn enkele theoretische concepten van kinderrechten en onderwijs nodig. Die verkrijgen we aan de hand van vragen verbonden met thema's uit de lerarenopleidingen. Op die manier hopen we de integratie van kinderrechteneducatie in opleidingen te ondersteunen. **Het is aan elke opleiding zelf om te kiezen welke discussies ze verder wil voeren.**

5. VOETNOTEN

- 1 Cattrijsse, L. (2006). **Participation and Human Rights Education: A Gordian Knot?** In Ang, F. (e.a.), *Participation Rights of Children*. (pp. 199-229). Intersentia, Antwerpen.
- 2 Quennerstedt, A. (2015). **Education and children's rights**. In: Vandenhole, W.; Reynaert, D.; De Smet, E. & Lembrechts S. (eds), *The Routledge International Handbook of Children's Rights Studies*. Routledge, London.
- 3 Jerome, L. (2012). **Children's Rights and Teachers' Responsibilities: A case study of developing a rights respecting initial teacher education programme**. In R. C. Mitchell, & S. A. Moore (Eds.), *Politics, Participation and Power Relations: Transdisciplinary approaches to critical citizenship in the classroom and community*. (pp. 101-117). Sense Publishers, Rotterdam.
- 4 Mets, B.; van den Hauwe, J. (2015). VELOV **Ontwikkelingsprofiel Vlaamse Lerarenopleiders**. VELOV, Antwerpen.